

STIPTA ISTVÁN

Recenzió Püski Levente: A Horthy-korszak parlamentje. A magyar országgyűlések története I. című könyvéről¹

Az új sorozat első kötete alapvető hiányt pótol. A két világháború közötti magyar alkotmányos intézmények történetének számos területe feldolgozatlan, ma is hiányoznak az elemzéshez és általánosításhoz nélkülözhetetlen forrásközlő, valamint alapozó előtanulmányok. Bár a Horthy-korszak köz- és politikatörténetének számos részterületét értő monográfiák összegezték, az alkotmánytörténet általános tendenciáit feltáró és az egyes közjogi intézményeket feldolgozó szakmunkák hosszú ideje váratnak magukra.

Ez a hiányosság számos okra vezethető vissza. A magyarázatokat keresve – hivatásbeli érintettségem alapján – első helyen a közjogtörténet képviselőinek indokolatlan óvatosságát említem, melynek következtében a kutatóképes és az előmeneteli penzumokon túli, nagyobb feladatra vállalkozó jogtörténészek ma is inkább a hazai közjogtörténet dualista időszakát kutatják. Az alkotmánytörténeti szakma korábban politikai szándékkal közelített, és gyakran ma is ilyen előítélettel viszonyul az – egyébként rendkívüli ellentmondásokkal terhes – Horthy-korszakhoz. A kötelező szemléleti korlátok megszűntével sem került előtérbe a két világháború közötti időszak közjogának kutatása, hiszen a tudományos törvényt magyarázat hazai képviselőit továbbra is feszélyezi a Horthy-korszak jellegéről folyó vita, és praktikus óvatosságra készíti az alap kutatások hiánya. A következmény egyértelmű: e periódusról nem születtek közjog-történeti részmonográfiák, előítélet-mentes kandidátusi-nagydoktori értekezések és – ami különösen sajnálatos – friss szellemű PhD disszertációk.

A magyar jogtörténet-tudományban egyébként sem erősödött meg a közelmúlt és a *Zeitgeschichte* iránti kutatási kedv, és nem honosodott meg ennek tudományos (összehasonlító-jogi) módszere sem. Ez a témaválasztási óvatosság jellemzi a magyarországi szakjogágak, a tételes jogtudományok művelőit is, akik (csekély kivételtől eltekintve) nem tartják szükségesnek, jobb esetben jogtörténeti feladatnak minősítik tárgykörük történetének alaposabb kutatását. Nálunk a tudományt művelő szakjogászokban a rendszerváltás után sem alakult ki olyan múltfeltárási igény, amilyen az 1930-as években a hazai közjogászok tekintélyes képviselőit (Molnár Kálmánt, Zsedényi Bélát, Nagy Ernőt, Egyed Istvánt, Magyar Zoltánt) jellemezte.

¹ Sorozatszerkesztő: Bellavics István, Gyurgyák János, Kedves Gyula (Budapest: Országgyűlés Hivatala 2015 512 o.).

Ez a helyzet annak ellenére alakult ki, hogy jogtörténetünk e korszakának kutatásához az utóbbi években kedvezőek az infrastrukturális feltételek. Tárgyunknál maradvá az Országgyűlési Könyvtár hatalmas segítséget nyújtott a kutatóknak a törvényhozási források digitalizálásával és szakszerű közzétételével. Soltész István alapmunkája [*Bibliográfia az Alkotmányról, az államról, az Országgyűlésről, a központi állami szervekről és a választási rendszerekről (1000-2014)*] (Budapest: Országgyűlés Hivatala 2015) ötödik, átdolgozott, bővített kiadás] készen adja a forrásokat, hasonlóképpen nagy segítséget jelentenek Jónás Károly, Villám Judit és Varga Tímea szakszerű forrásgyűjteményei és szakirodalmi kalauzai is. A törvényhozás-történeti (főleg a bizottsági) kutatásokhoz szükség lenne még Bölöny József: *A magyar törvényhozó testületek I-II.* című kéziratának nyomtatásban történő közzétételére is.

Ilyen helyzetben különösen fontosnak kell tartanunk Püski Levente legújabb könyvét. A szerző fontos munkát írt, amely az adott időszak jogtörténetének és intézménytörténeti kutatásainak kiinduló irodalma, megkerülhetetlen opusza lesz. Hangsúlyozni kell, hogy a vállalkozás újszerű és (szűken vett tárgyának tudományos részterületét tekintve) előzmény nélküli.

Püski Levente a Horthy-korszak törvényhozását „jog-, politika- és intézménytörténeti” nézőpontból vizsgálja. A közelítés tehát jelentős részben közjogi jellegű, amely a történeti alkotmányunk és alkotmánytörténeti szakirodalmunk kategóriáinak ismeretét feltételezi, és korabeli értelmezési szempontjainak figyelembe vételét igényli. A szerző otthonosan mozog ebben a fogalmi közegetben, és valós tartalmuknak megfelelően használja a közjogi fogalmakat. Ennek ellenére például a hatáskör, a jogkör és a feladatkör kifejezések világosabb elhatárolásával pontosabban lehetett volna követni a törvényhozás korabeli közjogi funkciót. A mű címében a „parlament” kifejezés is zavaró, hiszen hazánkban ebben az időszakban a törvényhozó testület hivatalos elnevezése „országgyűlés” volt. A cím – feltehetően – stílári indokból született, a szerkesztők nagy valószínűséggel keletkezni szerették volna a sorozatcímmel való szövegyezést.

Püski Levente már korábbi műveiben, főleg *A magyar felsőház története* (Budapest: Napvilág 2000) című könyvében fontos részismereteket közvetített törvényhozásunk második kamarájáról. A két könyvben vannak átfedő tárgykörök (pl. a felsőház létrejötte, szerkezete), de az új mű nem ismétli a korábbi megállapításokat, az érintkező részekben is kiegészíti, részletezi és tartalmilag árnyalja megjelent munkáinak megállapításait.

A könyv szerkezete, tartalmi tagolása arányos, a részegységek sorrendje egymásra épülő, logikus. Az egyes fejezetek követik a törvényhozás szervezeti felépítésének és működésének belső logikáját, miközben az egész áttekintés megtartja jól követhető kronológiai ívét. A szerző ebben a tekintetben is eredményes összhangot teremtett az intézménytörténeti elemzés dogmatikus módszere és az általános történetírás időrendi módszere között. A fejezetek között egyedül a „Felsőház kapcsolatrendszere” című rész illeszthető nehezebben a vázolt gondolatmenetbe.

Az ismertetett mű a választott tárgykör átfogó feldolgozását, tartalmi szintézisét ígéri. A forráskör kiválasztása ennek megfelelően történt. A szerző valamennyi fontos alapművet számításba vett, feldolgozott vagy hivatkozott. Figyelemmel volt a kortárs szerzők munkáira, felhasználta a töredékes közjogtörténeti szakirodalmat, és áttekintette a szakfolyóiratok legfontosabb tárgybeli tanulmányait. A szekundér irodalom kiválasztásakor figyelme a köztörténeti monográfiákra és az érdemdús egyetemi TDK dolgozatokra egyaránt kiterjedt. Haszonnal forgatta a töredékes közjogtörténeti műveket, Ruszoly József, Vékás Lajos, Pecze Ferenc, Takács Imre vonatkozó tanulmányait. A legújabb szakirodalmi feldolgozások közül egyedül Szabó István újabb monográfiáját [*An der Grenze von Demokratie und autoritärem Regime: Charakteristische Merkmale der ungarischen Staatsorganisation in der Zwischenkriegszeit* (Baden-Baden: Nomos 2014) 218 o.] lehetett volna még számításba venni.

Értékelni kell, hogy a szerző tekintélyes mennyiségű archivált forrást használt fel, és rámutatott a további levéltári kutatások irányára is. Az elsődleges források között megtalálhatóak a Magyar Nemzeti Levéltárnak az országgyűlési elnöki hivatal tevékenységéről, a bizottságok és a hivatali apparátus munkájáról szóló – eddig feltáratlan – iratai. A szerző műve igazolja azt is, hogy a nyilvánosságra hozott és a kutatók számára könnyen elérhető éves költségvetési anyagok közjogtörténetünk eddig méltatlanul mellőzött forrásai. A feltárt levéltári anyagok megfelelő alapot szolgáltatnak a törvény-előkészítés folyamatának további elemzéséhez, valamint a törvényhozás és kormányzat viszonyának feldolgozásához is.

A szerző jó arányérzéssel taglalja a Horthy-korszak törvényhozó testületeinek és a dualista időszak országgyűlésének testület-képzési és szervezeti párhuzamait, a hivatalosan is deklarált kontinuitást igazoló tényeket. Ahol szükséges volt, Püski Levente feldolgozta a századelő törvényhozó testületeinek tárgybeli dokumentumait is. További elemzések részletezhetnék a személyes folytonosság és a törvényalkotó szemlélet továbbélésének nyomait vagy a működésben fellelhető közjogi szokások párhuzamait. Az is további elemzést igényel, hogy a harmincas évek közepétől miként szorultak háttérbe a törvényhozás jogállami kritériumai.

A szerző nem tartotta feladatának a nemzetközi összehasonlítást. Ilyen fejezet nincs a könyvben, de számos hivatkozás utal a rokonítható idegen megoldásokra. Erről a kutatási és – részben módszertani – feladatról nem mondhatunk le, hiszen a korabeli magyar közjogi intézmények tárgyszerű értékelése nem nélkülözheti – legalább – a környező országok törvényhozás-történeti folyamatainak vizsgálatát. Hasonlóan fontos kutatói feladat lesz a törvényhozás tényleges működésének, a jelentősebb közjogi hatású törvények meghozatalának elemzése, a törvényhozásbeli viták részletes nyomon követése. Ez a munka Püski Levente munkájának ismeretében nagyobb eséllyel végezhető el.

A könyv írója objektív távolságtartásra törekszik. A szóhasználatában gyakran semlegesítő egyensúlyt keres, így a radikalizálódó törvényhozási időszakot

az „átalakulás” periódusának nevezi, és a Horthy-korszak törvényhozásának záró időpontját 1944 tavaszára teszi. Ezen utóbbi, kontúr nélküli datálás érthető lehet annak fényében, hogy alaptörvényünk az alkotmányos történelmünk záró időszakát 1944. március 19-re tette. A könyv egyébként vitatott kérdésekben megszólaltatja a mérvadó, egymással ellentétes álláspontokat. A „Reprezentációtól az emlékezetpolitikáig” című fejezet kötelező olvasmány lehetne napjaink múlt-értelmező kismesterei számára. Hasonlóan tanulságos a korabeli parlamenti vitakultúra ismertetése is.

A könyv számos – a szerző által összeállított – statisztikai kimutatást tartalmaz. Ezek adatai a korabeli működés beszédes tényei, és módszertani szempontból is tanulságos adalékok a közjogi folyamatok számszerűsíthetőségének lehetőségéhez.

Méltatni kell a mű könyvészeti erényeit is. A most megjelent munka klasszikus értelemben vett „könyv”, amelyen a kiadói kultúra bizonyítékait és – manapság gyakran megspórolt – alkotói munkafázisait lelhetjük fel. A hivatkozások nem terhelik túl a törzsszöveget, a felhasznált források a kötet végén nyomon követhetők. A névmutató a törvényhozás szereplőire korlátozott, de ebben a körben teljes. A széles körből válogatott képek nem pusztán illusztrációk, hanem kiválóan egészítik ki az aktuális oldalon közölt gondolatokat. A kötet rendkívüli alapos-sággal szerkesztett, olvasmányos stílusban írt, szakszerűen lektorált és nyelvtanilag korrekt kiadvány. Egyedül Kukorelli István nevének leírásában fordult elő betűhiba, amit a recenzius csupán azért említ, hogy ezzel is felhívja a figyelmet a kiváló alkotmányjogász kiemelkedő jogtörténeti munkásságára.

Püski Levente könyve biztos ténybeli alapokra épülő szaktörténeti munka, amelyet haszonnal forgathatnak a tudományos munkát végzők, a hivatásukra készülő történész és jogász hallgatók, továbbá a feldolgozatlan közelmúltunk iránt érdeklődő olvasók. Olyan mű, amely ösztönzi és segíti a további szervezeti elemek feltárását, a hazai törvényhozási tevékenység részleteinek feldolgozását, és igényt teremt a magyar testületi jogalkotás történetének nemzetközi összehasonlítására.